

LIBER SECUNDUS.

DE

VERA TRIUM PERSONARUM

DIVINITATE.

Ostendo Trinitatem esse, ut aliquo modo quantum fides docet ostendamus, quid, vel quale sit hoc mysterium, tria agenda nobis supersunt. Primum est, quo modo tres personæ, et earum singulæ verus Deus sint. Secundum, quomodo, et in quibus distinguantur. Tertium de earum unitate, et perfecta identitate in essentia. Primum expediemus in hoc libro, alia vero duo in duobus sequentibus.

CAPUT I.

SITNE PATER VERUS DEUS.

1. Non est hoc loco immorandum circa nomen Patris, quia non tractamus, an prima persona sit verus Pater, nec de his, quæ sunt propria ejus. Hoc enim postea agendum est, sed tractamus de natura ejus, seu de modo entitatis ejus. Intelligamus ergo nomine Patris quamdam personam improductam. Et hoc modo circa quæstionem hanc nullus hæreticorum, vel etiam infidelium, qui verum Deum alias cognoscant, posuerunt Patris personam, id est, illam, quæ improducta est, in ordine creaturarum: nam hoc involvit manifestam repugnantiam. Quia illa persona est a se, et improducta, ut jam in superioribus est ostensum: ergo implicat esse creaturam, cum sit intrinsicum creaturæ habere esse ab alio. Ex quo etiam manifestum, hanc personam naturam divinam, et subsistere in illa, quia cum sit vera persona, necesse est, ut habeat intellectualem naturam, et non habet creatam, ut ostensum est, habet ergo increatam, quæ solum est divina natura.

2. *Error aliquorum hæreticorum.* — Hoc tamen non obstante, non defuerunt hæretici,

qui negaverint personam Patris per se consideratam esse verum Deum, quod etiam de cæteris consequenter aiebant. Refert D. Augustinus, de Hæresibus in 74, dicens: *Est alia hæresis, quæ triformem sic asserit DEUM, ut quædam pars ejus sit Pater, quædam Filius, et quædam Spiritus sanctus.* Ad quem errorem videtur accessisse Abbas Joachim, qui (ut refertur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III, capite 2,) dixit, tres personas esse unum Deum, solum collectione quadam, sicut multi homines sunt unus populus, vel multa corpora unum universum. Ex quo errore plane sequebatur, personam Patris solam, seu per se spectatam, Deum non esse. Fundamentum illius erroris fuit, quia tres personæ non sunt aliqua una simplex res, quia alias in Deo non tantum esset Trinitas, sed etiam quaternitas, nam essent personæ, et una illa res, et nihilominus sunt unus Deus, ergo sunt unum collective, ergo prima persona per se spectata non est Deus.

3. Magis vero scholastice possumus ita argumentari. Nam solus ille est Deus, qui in se habet totam essentiam Dei, et in illa subsistit, sed Pater non ita habet in se totam Dei essentiam, ut quasi afficiat, et constituat illum: ergo. Probatur minor, quia tota Trinitas est de essentia Dei, tum quia est idem cum essentia Dei, tum etiam quia nihil potest esse in Deo, quod non sit essenziale, alias esset accidentale, quod repugnat: tota autem Trinitas non est in solo Patre modo prædicto, unde hæc est falsa propositio, Pater est Trinitas, hæc autem vera, Trinitas est Deus, et Deus est Trinitas, ergo Deus non est solus Pater, ergo neque e contrario Pater est Deus.

4. *Unitas Dei non est collectiva, sed simplex.*

— Nihilominus de fide est certum, Deum non esse unum per solam collectionem, sed per veram naturæ unitatem, et consequenter est etiam de fide, singulas personas, in quibus est talis natura, esse verum Deum, et non tantum est omnes simul sumptas. Ita definitur in dicto Concilio Lateranensi, et habetur in capite *Damnatus*, de summa Trinitate, et ex Scriptura, et Patribus constabit ex his, quæ dicemus de singulis personis. Ratio vero est clara, quia vel omnes illæ personæ habent eandem naturam singularem, et individuum, vel numero distinctam. Hoc secundum dici non potest, alias illæ tres personæ essent tres dii, vel aliæ quædam tres substantiæ. Nam si illæ naturæ essent omnino similes, et æquales in perfectione essentiali, manifeste essent tres dii, et unitas collectiva nihil obstaret, tum quia Deus non est nomen collectionis, sed substantiæ, tum etiam quia unitas Dei debet esse unitas simplicissima, et perfectissima, unitas autem per collectionem, est imperfecta, et accidentalis, tum etiam, quia jam essent tres essentiæ æque primæ, quod repugnat. Si autem illæ naturæ essent inæquales, sola illa, quæ perfectissima esset, constitueret verum Deum. Unde etiam posito illo errore posset concludi, Patrem esse verum Deum, quia nemo dubitat, quin prima persona improducta sit perfectissimæ naturæ: sequeretur autem ex errore illo, alias personas non esse Deum, quod postea refutandum est.

5. Necessario ergo fatendum est unitatem DEI esse per unitatem naturæ. Hæc autem natura non est partibilis, ut pars ejus possit esse in una persona et pars in alia, sicut hæretici citati ab Augustino sensisse videntur, nam hoc etiam rationi naturali repugnat, cum sit magna imperfectio, ergo in quacumque persona est illa natura, in illa est tota essentia Dei, nam in præsentem idem est essentia, quod natura, ergo quælibet talis persona per se sumpta est verus Deus. Patet consequentia, quia omnis res habens integram alicujus speciei, seu rationis naturam et in illa subsistens, est verum individuum illius speciei. Sic Christus Dominus est verus homo, quia in se habet totam quamdam humanam naturam, et in illa subsistit. Etsi eandem, vel similem haberet Pater, esset etiam verus homo, ergo a fortiori, etc. Et confirmatur tandem, quia si nulla persona determinata est Deus: neque omnes simul sumptæ possent esse Deus. Probatur illatio, quia si nulla illarum est Deus, ergo nulla est ens infinitum et summe perfectum: quia hoc est Deus; ergo neque ex illis simul sumptis

potest coalescere Deus, quia neque ex rebus finitis numero et perfectione potest infinitum consurgere, neque ex collectione plurium potest coalescere aliquod summe perfectum, cum ipse modus collectionis imperfectus sit et singularis, quæ ibi concurrunt, necessario esse debent imperfecta.

6. *Pater verus Deus.* — Secundo hinc concluditur, Patrem, seu primam personam Trinitatis præcise spectatam, esse verum Deum. Hæc veritas est de fide, ut concluditur ex dictis, et habetur expresse in Scriptura Joannis 1, et *Verbum erat apud DEUM*, id est, apud Patrem; et in græco ponitur articulus ad indicandam excellentiam divinitatis. Et cap. 6: *Hunc enim Pater signavit DEUS*, id est, Deus Pater signavit hunc, id est, designavit Christum, etc. Et cap. 17: *Ut cognoscant te solum DEUM verum.* Loquitur Christus ad Patrem. De particula autem *solum*, quæ nimium videtur probare, dicemus infra. Plura videri possunt apud Hilarium, lib. 4, de Trinitate, versus finem, et Augustinus, toto libro sexto, et lib. 15, cap. 7, et apud alios supra citatos. Ratio patet ex dictis, quia ostensum est, singulas personas subsistentes in Deitate esse Deum: si autem aliqua subsistit maxime Pater, qui est principium communicans Deitatem aliis, in quibus illa subsistit: ergo.

7. Ad fundamentum contrarii erroris negatur sequi dari quaternitatem in Deo, ut recte dicitur in dicto capite *Damnatus*, quia illa una res, seu natura, in qua tres personæ conveniunt, non est distincta ab illis, et ita non auget cum illis numerum rerum. Ratio autem theologica a nobis facta petit nonnullas difficultates tractandas libro sequenti. Nunc breviter dicitur, quidquid est de essentia Dei esse de essentia cujuscumque personæ, personalitates autem, seu relationes formaliter, ac proprie non esse de essentia Dei, esto, sint idem cum essentia Dei. Et similiter dicitur, quidquid est perfectionis in omnibus personis, esse in quolibet earum, et ideo nihil obstare, quominus singulæ sint verus Deus.

CAPUT II.

AN PERSONA, QUÆ EST VERUS DEUS, POSSIT ESSE PRODUCTA.

1. *Rationes infidelium.* — Hæc difficultas communis est Filio et Spiritui sancto, et ideo prius, quam de illorum divinitate in particulari dicamus, illam expedire necesse est, et in-

ter scholasticos tractat eam specialiter Scotus in 1, dist. 2, quæst. 6. Alii vero in speciali parum, aut nihil attigerunt, quia de hac re nulla est inter eos controversia. At vero hæretici hoc maxime obijciunt contra divinitatem personarum, præter personam Patris, quod repugnet, esse Deum, et non habere esse a se, quia Deus est ipsum esse per essentiam, sed repugnat, id quod est a se, esse ab alio, quia illa duo includunt immediatam contradictionem, ergo non potest esse verus Deus, et esse ab alio, ergo nec esse productum, quia quod est productum, ab alio habet esse. Secundo, quia quod est productum est dependens: dependentia autem intrinsece dicit imperfectionem, ergo repugnat Deo. Tertio, quia, quod est productum, aut est ex nihilo, aut ex aliquo. Si ex nihilo, erit creatum, quod Deo plane repugnat. Si ex aliquo, erit materiale compositum et imperfectum, tum quia illa particula, *ex*, non potest intelligi, quam habitudinem dicat ibi, nisi materialem; tum etiam, quia id, ex quo aliquid producit, supponitur productioni, et ut productio locum habeat, necesse est, ut aliquid per illam fiat præter id, quod supponitur, ut ex utroque constet adæquatus terminus productionis: hoc autem non intelligitur sine compositione et imperfectione.

2. *Assertio fidei.* — Nihilominus veritas Catholica est, personam, quæ est verus Deus, posse esse productam vere, ac realiter. Ita enim est expressum in Scriptura, præsertim 1, Joan. 5: *Ut simus in vero Filio ejus, hic est verus Deus*, nam verus Filius non est, nisi vere productus, et ideo de se ipso dicebat Filius: *Ego ex Deo processi*, Joan. 8, et hoc ipsum significatum videtur in verbis illis Genes. 19: *Pluit Dominus a Domino*, nam in utroque loco est vox significans verum Deum. Similiter colligitur ex illo Psalm. 109: *Dixit Dominus Domino meo*, et subditur statim: *Ea utero ante luciferum genui te*.

3. In quibus locis obiter notari potest, *producere et produci* vere affirmari de personis, quæ sunt Deus, non solum quatenus propriis nominibus significantur, sed etiam sub absoluta appellatione Dei, et inde sumpta sunt illa verba symboli: *Deum de Deo*, etc. Quæ hanc veritatem confirmant et definiunt. Quam latius confirmat et declarat D. Thomas 1 p., q. 39. Ratio autem est, quia Deus licet de formali significet essentiam et naturam communem, tamen supponit pro personis, sive immediate, sive mediate, quod ad præsens non refert, et ideo, quod impliciter verum est de per-

sona, affirmari etiam potest de Deo, persona autem vere et realiter producit, ergo et Deus potest esse productus, vel procedens a Deo.

4. *Expenditur ratio pro assertionem fidei.* — Ad confirmandam autem hanc Catholicam veritatem adducit plures rationes Scotus, loco citato, quæ omnes eo tendunt, ut probent, posse esse processionem Dei ad intra per intellectum et voluntatem, de quo jam dictum est. Solum ergo in hoc est in præsentem insistendum, ut vel ostendamus, vel defendamus, posse esse realem processionem sine ulla imperfectione, nam hoc posito, facile erit persuadere talem productionem posse convenire Deo ad intra. Atque ita facile concluditur, quod per illam producit, esse verum Deum, quia intra Deum nihil esse potest, quod non sit Deus. Et ideo Joan., cap. 1, cum dixisset: *Et Verbum erat apud Deum*, statim subjungit: *Et Deus erat Verbum*. Quod autem hoc non includat imperfectionem magis fide tenetur, quam ratione ostendi possit. Nam, ut productio nullam includat imperfectionem, necesse est, quod productum recipiat idem numero esse, quod est in producente, nam si aliud reciperet, jam esset in producto esse participatum, quod plane includit imperfectionem. Hæc igitur productio talis esse debet, ut per eam communicetur idem esse. Quod autem sit ex principiis fidei ostendimus libro quarto. Nunc autem solum probamus, non repugnare, quia illud esse est infinitum, et ideo communicabile est omnibus personis, cum quibus non habet oppositionem. Supposita igitur hac veritate, quod non repugnet productum recipere eandem naturam, quæ est in producente, facile intelligitur et verum Deum posse esse productum, et talem productionem nullam includere imperfectionem. Primum patet, quia quicumque habet naturam divinam, est verus Deus, sive illam habeat a se, sive communicatam ab alio. Secundum patet, quia ipsamet natura divina excludit omnem imperfectionem, quia secum affert omnem perfectionem. Quod facile patebit, discurrendo per eas imperfectiones, quæ in argumentis tanguntur et aliis, quæ afferri possunt, et eas excludendo.

5. *Satisfit primo argumento.* — Prima ergo imperfectio, quæ in primo argumento obijciebatur, erat *esse ab alio*, quia inde sequitur, non esse a se. Distinguendum autem est de esse ab alio Deo, vel esse ab alio, qui sit idem Deus. Primum dicit manifestam imperfectionem, quia dicit pluralitatem Deorum et distinctionem in natura producentis et pro-

ducti. Unde cum talis distinctio non possit esse cum æqualitate naturæ, necesse est, ut sit cum non poterit dici verus producta, quæ proinde imperfectio personæ Deus et per essentiam, sed ad summum per aliquam eminentem participationem, atque adeo per analogiam. Persona ergo procedens in Deo non producit isto modo, sed ab alio, qui est idem Deus, atque hoc modo nulla est imperfectio. Quo sensu videtur dixisse Hilarius, lib. 9, de Trinitate, post medium: *Quamvis Pater major sit* (id est, *videatur*, sic enim expono) *authoritate dantis, tamen Filius minor non est, cui idem esse communicatur*. Et hac ratione non pugnant illa duo, scilicet, esse ipsum esse per essentiam, et esse personam productam, quia per productionem accipit ipsum esse per essentiam. Et eadem ratione dici potest talis persona esse a se, prout a se excludit principium extraneum, seu alterius naturæ, et prout excludit omnem propriam causalitatem, et dependentiam, ut statim dicam. Ac denique prout dicit habere naturam, quæ producta non est, quamvis sit communicata personæ per productionem ejus.

6. *Ad secundum argumentum.* — In secundo argumento adjungebatur alia imperfectio, quia omne productum videtur esse dependens et causatum, quæ ex eodem principio excluditur. Unde negamus, illam imperfectionem esse de ratione productionis, ut sic, nam si talis sit productio, ut per ipsam communicetur illud esse, quod causatum non est, nec dependens, neque ipsa productio erit cum vera dependentia. Maxime, cum illud esse intrinsece et essentialiter includatur in persona producta, et in omni ejus proprietate per summam quamdam simplicitatem. Ex quo etiam fit, ut illa productio sit absque vera et propria actione (ut supra dicebam) per simplicem quamdam processionem, quæ in re non distinguitur a persona producta.

7. *Productio ad intra est sine causalitate.* — Denique hinc fit, hujusmodi productionem esse absque vera causalitate: quod quidem de formali et materiali causalitate per se notum est. De efficiente vero etiam debet esse certum, alias persona producta esset facta, contra symbolum Athanasii. Item, quia Aristoteles definit, efficiens esse illud, *ad quod aliud sequitur*, persona autem producta non est aliud a producente, ut infra dicemus. Præterea, ratio sumenda est ex dicto principio, quia esse, quod per hanc productionem communicatur, non est esse causatum, neque ipsa productio est per propriam actionem, ergo nec per efficien-

tiam, nec per propriam causalitatem efficientem. Et ita etiam concluditur, causalitatem finalem in hoc genere productionis non habere locum. Quod specialiter notavit Cyrillus Alexandrinus, lib. 5, Thesauri, cap. 5, in hoc constituens differentiam inter generationem æternam et temporalem Verbi divini, quod de æterna quæri non potest, cur fuerit, sicut potest de temporali. Quia, videlicet illa non est ex intentione finis, sed ex absoluta necessitate illius naturæ. Item causa litas finis supponit cognitionem: illa autem generatio non supponit proprie cognitionem, sed est per ipsam primam cognitionem. Productio autem Spiritus sancti, licet cognitionem supponat, nihilominus non est ex intentione finis, sed ex naturali et necessario amore, quo Deus Pater, et Filius se amant, qui primus amor nullam intentionem supponit. Denique propria causalitas finis semper est in ordine ad actionem efficientis, ubi ergo causalitas finis non invenitur, nec finalis intervenire potest. Est ergo hæc productio ad intra sine ulla vera causalitate.

8. *Exponuntur Patres utentes nomine causæ.* — Nec movere quemquam debet, quod interdum Patres utuntur nomine causæ in hoc mysterio, illud tribuentes Patri respectu Filii, ut videre est in Nazianzeno, orat. 29, Basilio, libris contra Eunomium sæpe, et Damasceno, lib. 4, de Fide, cap. 8 et 11, et in aliis Græcis. Et ex Latinis ita etiam loquitur Richardus de S. Vict., lib. 5, de Trinitate, cap. 7. Propter quod Aureolus in 1, dist. 20, censuit, vocem illam *causa*, etiam juxta proprietatem latini sermonis, posse proprie Deo attribui ad intra. Verumtamen advertendum est, duobus modis solis solere Patres tribuere hanc vocem Deo. Primo in ordine ad attributa essentialia: quomodo Augustinus et Hieronymus aliquando dixerunt, *Deum sibi esse causam, ut sit*, vel *ut sapiens sit*, et talis locutio intelligenda est negativa, scilicet, Deum non habere ab alio, ut talis sit, sed ex se talem esse, et ideo non est extendenda illa locutio. Alio modo tribuitur uni personæ respectu alterius. Et hoc modo loquuntur sæpe Græci, raro Latini, ut notatur in Concilio Florentino, sessione ultima in litteris unionis, et in eadem sessione idem notat Bessarion in oratione pro unione, capite ultimo ubi declarat, Græco non uti illa voce, prout indicat limitationem, aut dependentiam, sed prout dicit simplicem originem, et capite tertio advertit, Cyrillum, quamvis Græcum, illam vocem non admississe. Igitur nobis non est utendum nomine causæ, sed principii, ut

notavit optime Hilarius, lib. 9, de Trinitate, et D. Thomas, 1 part., quæst. 33, et consentiunt reliqui scholastici.

9. *Productionem ad intra non esse ex nihilo.* — In tertio argumento objicitur alia imperfectio quæ est, esse ex nihilo, vel ex compositione actus et potentiae. Utrumque autem excluditur ex eodem principio posito. Nam cum per hujusmodi processionem communicetur personæ productæ eadem substantia producentis, necesse est, ut persona producta non sit ex nihilo, sed ex substantia producentis. Et ita hæc est communis locutio Sanctorum, *Filius est ex substantia Patris*, quam substantiam intelligunt, nomine, *Uteri* significari in illo Psalm. 109: *Ex utero ante luciferum genui te.* Ut exponit Concilium Hispalense. 2. Et Fulgentius ad objectiones Arianorum. Et simili modo loquitur de persona Spiritus sancti Justinus Martyr, in expositione Fidei, Cyrillus autem, in dicto lib. 5, Thesauri, cap. 5, utitur hac locutione, *Filius est ab substantia Patris.* Sed illa particula *ab*, est æquivoca, et potest denotare habitudinem efficientis, et ideo non est simpliciter usurpanda, sed pie exponenda, quod D. Thomas, 1 part., quæst. 41, etiam censuit de hac locutione, *Filius est de substantia Patris*, de qua iterum infra dicemus. Ita ergo excluditur illa imperfectio, *ex nihilo.* Nec sequitur alia de compositione, quia illa substantia, ex qua dicitur esse talis processio, non se habet, ut potentia, neque ut pars naturæ, sed ut purissimus actus, qui est tota natura et essentia rei productæ in re ipsa, non distincta a personali ejus proprietate, ut postea videbimus.

10. Atque ex his facile est, excludere ab hoc ordine productionum omnes alias imperfectiones, quæ inveniuntur in productionibus creaturarum, quales sunt esse cum aliqua mutatione, cum novitate essendi et cum aliqua possibilitate amittendi esse. Nam hæc imperfectiones et similes oriuntur ex eo, quod per talem productionem imperfectum esse communicatur, et consequenter modo imperfecto et cum dependentia. Illud autem esse, quod per productionem ad intra communicatur in Deo est omnino immutabile, et ideo in productione illa nulla potest esse umbra mutationis, nec novitas, aut finis essendi. Hinc optime Damascenus, lib. 4, de Fide, cap. 8, loquens in particulari de Filii productione dicit: *Impium esse in illa cogitare temporis initium, aut post Patrem Filii substantiam generari, quia ex ipsa Patris substantia astruimus Filii ge-*

nerationem. Et eadem ratio est de quacumque processione Dei ad intra. Est igitur de illius ratione, quod sit æterna et consequenter, quod sit ex absoluta necessitate, quod infra disputando specialius de actibus notionalibus latius dicemus.

CAPUT III.

FILIUM SECUNDAM TRINITATIS PERSONAM ESSE VERUM DEUM.

1. *Arii hæresis.* — Hoc loco explodenda a nobis est hæresis Arii, quæ licet fortasse fuerit illo antiquior, illi tamen specialiter tribuitur, quia illam amplificavit et pertinacius persuadere, ac fundare conatus est. Ille igitur, quamvis Filium appellaret Deum per quamdam excellentem participationem, negavit tamen esse vere et essentialiter Deum, aususque est absolute appellare creaturam. Dicebat enim esse factum ex nihilo, imo et temporalem, quamvis productum ante hunc mundum, imo aiebat, ad hunc finem Patrem illum creasse, ut per illum alia crearet. Unde etiam consequenter docebat, non verum Deum, sed hunc Filium fuisse Incarnatum, quamvis eum, non tantum in carne, sed etiam in propria natura diceret esse subjectum Patri et ad illum orasse, etiam ante Incarnationem, petendo ut sibi daret homines in hæreditatem. Hæc omnia sumuntur ex Athanasio, præsertim oratione 2 et 3, contra Arianos, et ex Cyrillo Alex., lib. 6, Thesauri, cap. 3, et lib. 10, cap. 2 et 9, et lib. 11, in Joannem, cap. 17, Epiphano, Hæresi, 69, Augustino, in 49, Theodoro, lib. 3, hæret. fabularum.

2. Arium postea secuti sunt Aetius et Eunomius, ut constat ex Nycephoro, lib. 9, c. 17, et lib. 11, cap. 11, et ex Basilio, libro contra Eunomium. Advertit autem Augustinus, libro 6, de Trinitate, cap. 1, licet Arius dixerit, Filium Dei non esse æternum, tamen sectatores ejus illum posuisse productum ex æternitate. Imo Maximinus Arianus etiam concedebat, esse productum ex substantia Patris, non tamen consubstantialem, ut colligitur ex eodem Augustino, libro contra Maximinum. Denique, post Concilium Nicenum etiam concedebant Ariani, Filium esse per omnia similem Patri, quomodo loquebantur, ut deciperent Catholicos, quod ex parte assecuti sunt in Concilio Ariminensi, semper enim negabant æqualitatem et consubstantialitatem, et ideo nolebant admittere illam vocem homousion, de qua plura infra libro quarto.

3. *Quid Origenes et Tertullianus senserint.* — De Origene controversia est, an hoc errore lapsus fuerit: illi enim tribuunt Augustinus, hæresi 43. Et Epiphanius, in epistol. ad Joannem Episcopum Hierosolymitanum, quæ etiam habetur inter epistolas Hieronymi, et ex sexagesima. Item Theophylactus Alex., lib. 2, Paschalis. Denique D. Thomas, 1 part., quæst. 34, art. 1, ad 1 Origenem vocat *fontem Arianorum.* Illum vero ab hac nota defendunt Pamphylus, in Apologia pro Origene, et Rufinus, lib. 1, Historiæ, et Socrates, lib. 6. Et quidem Athanasius, in epistola de decretis Nicenæ Synodi, Origenem adducit pro sententia Catholica, et ipse Origenes, lib. 1, Periarchon., cap. 2 et 3, non videtur male sentire. Super Joannem vero male loquitur, multi autem censent illa loca fuisse ab hæreticis depravata. Denique adhuc sub iudice lis est. Similis controversia esse solet de Tertulliano, propter quemdam librum de Trinitate illi olim attributum, sed constat illum librum non esse Tertulliani, sed Novatiani, et Tertullianum in libro contra Praxeam, recte de hoc mysterio scripsisse. Hæretici denique hujus temporis, præsertim in Transylvania hanc hæresim excitarunt cum omnibus Arii erroribus, ut videri potest in modernis auctoribus, præsertim Bellarmino, lib. 1, de Christo.

4. Fundamenta hujus erroris, quæ ex ratione sumi possunt, ex parte insinuata sunt, capite præcedenti et aliis superioribus, et latius dissolventur in libro quarto. Quæ vero sumebantur ex Scriptura, latissime tractantur a prædictis Patribus distincte vero et ordinate ab Idacio Claro, libro contra Varimandum in tomo quarto Bibliothecæ, brevius a Fulgentio, lib. ad objectiones Arianorum et optime a divo Thoma 4, contra Gentes, cap. 6 et 8. Ubi etiam advertit, errorem hunc ex Platonis philosophia manasse. Nos vero aliquas objectiones infra proponemus, illas præcipue, quæ ad Scripturam intelligendam nonnullam lucem afferre possint.

5. *Assertio catholica.* — Veritas igitur Catholica est, Filium secundam personam Trinitatis, esse verum Deum per essentiam, æque ac Patrem. Quæ veritas primo probanda est ex Scriptura, quod brevissime expediatur, quia res est vulgarissima, et quia tam Patres citati, quam moderni doctores innumera testimonia congrunt et expendunt. Ut autem indifferenter afferamus testimonia, supponendum est, Verbum divinum et Filium Dei eandem esse personam, quod infra suo loco ostendemus. Item est sup-

ponendum hanc eandem personam esse Christum Dominum, quod probavi in 1 tom., 3 p., disp. 12. Hæc vero omnia sufficienter patent ex capite primo Joannis, ubi prius dicitur: *Verbum esse Deum, apud Deum*, et statim subditur: *Verbum caro factum est*, et postea subjungitur esse: *Unigenitum Patris.*

6. *Probatio ex Scriptura.* — Prima ergo probatio sumenda est absoluta et vera Dei appellatione: quam Scriptura tribuit Verbo, Filio et Christo. Quod ostendi potest primo ex veteri Testamento, ex illis nimirum locis, quibus prædictum fuit, Messiam fore verum Deum, quæ adduxi in primo dicto tomo, disp. 2, ubi etiam ostendi, Christum Dominum esse verum Messiam promissum. Quibus addere necesse est illud, Osee 1: *Salvabo eos in Domino Deo suo.* Item illud Jeremiæ 23: *Et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus Deus noster.* Cui consonat illud Isaïæ 9: *Et vocabitur Deus fortis*, et cap. 45: *Vere tu es Deus absconditus*, id est, Incarnatus, Psal. etiam 23. Christus vocatur *Rex gloriæ*, subditur vero: *Quis est iste Rex gloriæ?* Et respondetur: *Dominus fortis et potens, Dominus virtutum*, unde est celebris locus Ps. 109: *Dixit Dominus Domino meo.* Quem locum ad suam divinitatem et naturalem filiationem probandam adduxit Christus Matt. 22, nec Pharisei habuerunt, quod responderent. Recteque illud testimonium confirmant verba Sapientis Eccl. ult.: *Invocari Dominum Patrem Domini mei.* Denique sunt optima verba Job, cap. 19: *Credo quod Redemptor meus vivit*, et infra: *Videbo Deum salvatorem meum, quem oculi mei conspexerunt.*

7. Ex novo Testamento fere totum Evangelium Joannis adduci potest ad confirmandam hanc veritatem, imo propter hunc finem potissime fuisse conscriptum contra Ebionem, Cherintum et alios hæreticos, testantur Hieronymus, lib. de Scriptoribus Eccl. in Joanne, et Irenæus, lib. 3, q. 11, Epiphanius, hæresi 54, et expositores communiter in principio Evangelii Joannis. Idem probatur ex Epistola 1, ejusdem Joannis, præsertim ex ultimis verbis ejus, *ut simus in vero Filio ejus, hic est verus Deus.* Nam licet Erasmus illudere voluerit hoc testimonium, dicens, illud pronomen *hic* referri ad illud relativum *ejus*, quod proxime præcessit, atque ita designare personam Patris et non Filii; nihilominus Athanasius in disputatione cum Ario in Concilio Niceno, testimonium hoc vocat *Scriptam demonstrationem.* Neque ipsi Ariani ausi fuerunt negare, illud pronomen *hic* designare Filium, nam contextus id